

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 14 mars 2019*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Oskäligen avtalsvillkor i konsumentavtal – Direktiv 93/13/EEG – Artikel 1.2 – Artikel 6.1 – Låneavtal uttryckt i utländsk valuta – Växelkursskillnad – En nationell lagbestämmelse som ersätter ett oskäligt villkor som förklarats ogiltigt – Valutarisk – Avtalet består efter det att det oskäliga villkoret upphävts – Nationellt system för en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser”

I mål C-118/17,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Budai Központi Kerületi Bíróság (Centrala distriktsdomstolen i Buda, Ungern) genom beslut av den 9 januari 2017, som inkom till domstolen den 7 mars 2017, i målet

Zsuzsanna Dunai

mot

ERSTE Bank Hungary Zrt,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Prechal (referent) samt domarna F. Biltgen, J. Malenovský, C.G. Fernlund och L.S. Rossi,

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- ERSTE Bank Hungary Zrt, genom T. Kende, ügyvéd,
- Ungerns regering, genom M.Z. Fehér, i egenskap av ombud,
- Polens regering, genom B. Majczyna, i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom A. Tokár och A. Cleenewerck de Crayencour, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: ungerska.

och efter att den 15 november 2018 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,
följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av punkt 3 i domslutet i domen av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), den befogenhet som Europeiska unionen har getts för att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå samt unionsrättens grundläggande principer om likhet inför lagen, förbud mot diskriminering, rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång.
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Zsuzsanna Dunai och ERSTE Bank Hungary Zrt. (nedan kallad banken) i vilket det gjorts gällande att ett avtalsvillkor är oskäligt, eftersom det innebär att den valutakurs som gäller när ett lån som är uttryckt i utländsk valuta betalas ut grundas på den köpkurs som banken tillämpar, medan den valutakurs som gäller när lånet återbetalas grundas på säljkursen.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 93/13/EEG

- 3 I trettonde och tjugoförsta skälen i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169) anges följande:

”Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. Därför förefaller det inte nödvändigt att villkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter och principer eller bestämmelser i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt underkastas bestämmelserna i detta direktiv. I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.

...

Medlemsstaterna skall säkerställa att oskäliga villkor inte förekommer i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter. Om sådana villkor ändå förekommer skall de inte vara bindande för konsumenten men avtalet skall fortsätta att vara bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

- 4 I artikel 1.2 i direktivet föreskrivs följande:

”Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

5 I artikel 3.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.”

6 Artikel 4 i nämnda direktiv har följande lydelse:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvilkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

7 I artikel 6.1 i samma direktiv anges följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

8 Av artikel 7.1 i direktiv 93/13 framgår följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

Ungersk rätt

Grundlagen

9 Artikel 25.3 i Alaptörvény (grundlagen) har följande lydelse:

”Kúria [(Högsta domstolen, Ungern)] ska ... säkerställa att domstolarna tillämpar lagstiftningen enhetligt och meddela avgöranden för att främja en enhetlig tolkning av de rättsliga bestämmelser som det åligger domstolarna att följa.”

DH 1-lagen

10 1 § punkt 1 Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. Törvény (2014 års lag nr XXXVIII om reglering av vissa frågor om Kúrias (Högsta domstolen) avgörande för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser om låneavtal som ingåtts mellan kreditinstitut och konsumenter) (nedan kallad DH 1-lagen) har följande lydelse:

”Denna lag är tillämplig på låneavtal som ingåtts med konsumenter mellan den 1 maj 2004 och den dag då denna lag träder i kraft. Vid tillämpning av denna lag omfattar låneavtal som ingåtts med konsumenter samtliga kreditavtal, låneavtal eller avtal om finansiell leasing i utländsk valuta (som är knutna till eller uttryckta i utländsk valuta och ska återbetalas i ungerska forint) eller i ungerska

forinter, vilka har ingåtts mellan ett kreditinstitut och en konsument, om de innefattar standardvillkor eller andra villkor som inte har varit föremål för individuell förhandling mellan parterna, i den mening som avses i 3 § punkt 1 eller 4 § punkt 1.”

11 I 3 § punkterna 1 och 2 DH 1-lagen föreskrivs följande:

”1. Med undantag för avtalsvillkor som förhandlats individuellt, är ett avtalsvillkor i låneavtal med konsumenter ogiltigt, enligt vilket kreditinstitutet anger att köpkursen ska tillämpas vid utbetalningen av de medel som beviljats för förvärvet av den egendom som lånet eller den finansiella leasingen avser, medan säljkursen, eller en annan växelkurs än den som fastställdes vid utbetalningen av medlen, ska tillämpas vid återbetalningen av medlen.

2. I stället för det villkor som är ogiltigt enligt punkt 1 – och utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3 – ska den officiella växelkurs som Ungerns centralbank fastställt för den aktuella utländska valutan tillämpas i förhållande till utbetalningen och återbetalningen av lånet (inbegripet belopp som erläggs i månadsavbetalning och samtliga kostnader, avgifter och provisioner som har uttryckts i utländsk valuta).”

12 I 4 § i nämnda lag föreskrivs följande:

”1. Med undantag för avtalsvillkor som förhandlats individuellt, är avtalsvillkor i låneavtal med konsumenter, enligt vilka en ensidig ändring av avtalet är möjlig, oskäligen i den mån de tillåter en ensidig höjning av räntor, kostnader och avgifter ...

2. Ett sådant avtalsvillkor som det som avses i punkt 1 är ogiltigt om kreditinstitutet inte har inlett ett tvistemålsförfarande ... eller om rätten har avisat talan eller avbrutit prövningen av målet, med undantag för de fall då det är möjligt att inleda ett sådant tvistemålsförfarande ... avseende det berörda avtalsvillkoret, men ett sådant förfarande inte har inletts, eller, om det har inletts, rätten inte har fastställt att avtalsvillkoret är ogiltigt enligt punkt 2a.

2a. Ett sådant avtalsvillkor som det som avses i punkt 1 är ogiltigt om rätten har fastställt att det är ogiltigt enligt speciallagen om avräkning av konton i förfaranden som inletts av en tillsynsmyndighet med hänsyn till allmänintresset.

3. I de fall som avses i punkt 2 och punkt 2a ska kreditinstitutet tillsammans med konsumenten göra en avräkning av dennes konto i enlighet med de villkor som fastställs i speciallagen.”

DH 2-lagen

13 I 37 § punkt 1 Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (2014 års lag nr XL om tillämpliga regler för avräkning av konton enligt 2014 års lag nr XXXVIII om reglering av vissa frågor om Kúrias (Högsta domstolen) avgörande för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser om låneavtal som ingåtts mellan kreditinstitut och konsumenter, och om vissa andra bestämmelser) (nedan kallad DH 2-lagen) föreskrivs följande:

”Med avseende på avtal som omfattas av tillämpningsområdet för denna lag kan en part yrka att rätten ska fastställa att avtalet eller vissa avtalsbestämmelser är ogiltiga (nedan kallad partiell ogiltighet) – oberoende av skälet till denna ogiltighet – endast om det även yrkas att rätten ska fastställa rättsföljderna av denna ogiltighet, det vill säga att avtalet förklaras vara giltigt eller ha rättsverkningar fram till den tidpunkt då rätten meddelar sitt avgörande. Om ett sådant yrkande inte framställs – och om parten efter anmodan inte rättar till bristen – ska yrkandet aviseras, och talan inte prövas i sak. Om

parten yrkar att rätten ska fastställa rättsföljderna av en fullständig eller partiell ogiltighet, ska den även ange vilken rättsföljd den yrkar ska fastställas. Vad gäller fastställandet av rättsföljden ska parten formulera sina yrkanden precist och med sifferuppgifter, samt inge den avräkning som gjorts mellan parterna.”

DH 3-lagen

- 14 10 § az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. Törvény (2014 års lag nr LXXVII om vissa frågor om ändring av den valuta som låneavtal uttrycks i och om bestämmelser om ränta) (nedan kallad DH 3-lagen) har följande lydelse:

”Ett kreditinstitut som ingått låneavtal i utländsk valuta eller baserat på en utländsk valuta, för vilket det som säkerhet finns en in-teckning, är skyldigt att inom den föreskrivna tidsfristen för avräkning i enlighet med [DH 2-lagen] omvandla hela den utestående skulden till ett lån uttryckt i ungerska forint, när skulden avser ett låneavtal som uttryckts i eller baserats på en utländsk valuta, eller följer av ett sådant avtal (inbegripet räntor, avgifter, provisioner och kostnader som betalas i utländsk valuta), vars belopp fastställts på grundval av avräkningen i enlighet med [DH 2-lagen]. Vid denna omvandling ska den av nedanstående kurser tillämpas som vid referensdatumet var mest förmånlig för konsumenten:

- a) medelvärdet av de växelkurser för den utländska valutan i fråga som officiellt fastställts av den ungerska centralbanken under perioden mellan den 16 juni 2014 och den 7 november 2014, eller
- b) den officiella växelkurs som fastställts av den ungerska centralbanken den 7 november 2014.”

- 15 I 15/A § nämnda lag föreskrivs följande:

”1. I pågående förfaranden om fastställande av ett konsumentkreditavtals fullständiga (eller partiella) ogiltighet, eller om fastställande av rättsföljderna av en sådan ogiltighet, ska bestämmelserna om omvandling till ungerska forint i förvarande lag även tillämpas på det belopp som konsumentens skuld uppgår till enligt ett låneavtal som uttryckts i eller baserats på en utländsk valuta, vilket fastställts på grundval av avräkningen i enlighet med [DH 2-lagen].

2. Det belopp som har återbetalats av konsumenten fram till den dag då avgörandet meddelas ska räknas av från konsumentens skuld som fastställts i ungerska forint vid referensdatumet för avräkningen.

3. För det fall ett konsumentkreditavtal har förklarats giltigt, ska parternas specifika rättigheter och skyldigheter enligt avtalet som följer av avräkningen enligt [DH 2-lagen] fastställas i enlighet med bestämmelserna i förevarande lag.”

Lagen om kreditinstitut

- 16 I 213 § punkt 1 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (1996 års lag nr CXII om kreditinstitut och finansbolag) (nedan kallad Hpt) föreskrivs följande:

”Ett konsumentkreditavtal är ogiltigt om det inte innehåller uppgift om

...

- c) det sammanlagda beloppet avseende kostnader i samband med avtalet, inklusive ränta, övriga kostnader, samt deras årliga värde, uttryckt i procent,

...”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 17 Den 24 maj 2007 ingick Zsuzsanna Dunai med banken ett låneavtal uttryckt i schweiziska franc (CHF). Enligt villkoren i samma avtal skulle lånet emellertid betalas ut i ungerska forint (HUF), med tillämpning av den köpkurs CHF–HUF som banken tillämpade dagen för utbetalningen, vilket resulterade i en utbetalning på 14 734 000 HUF. Detta motsvarade ett lånebelopp i schweiziska franc på 115 573 CHF. Enligt avtalet skulle även återbetalningarna av lånet göras i ungerska forint. Det skulle emellertid ske på grundval av den säljkurs som banken tillämpade.
- 18 Zsuzsanna Dunai skulle stå den valutarisk som växelkursförändringar mellan de berörda valutorna innebar, vilken förverkligades genom att ungerska forint kraftigt minskade i värde i förhållande till schweiziska franc.
- 19 Parterna i det nationella målet ingick det aktuella avtalet genom en av notarius publicus bestyrkt handling, vilket innebar att den omständigheten att gäldenären inte fullgjorde sina skyldigheter var tillräcklig för att avtalet skulle bli verkställbart utan att något förfarande behövde inledas vid ungersk domstol.
- 20 Den 12 april 2016 beslutade notarius publicus på bankens begäran om tvångsverkställighet av avtalet. Zsuzsanna Dunai bestred verkställigheten vid den hänskjutande domstolen och åberopade att avtalet var ogiltigt, eftersom det inte innehöll någon uppgift om den skillnad som förelåg mellan den växelkurs som var tillämplig vid utbetalningen av medlen och den som var tillämplig vid återbetalningen av lånet, i strid med 213 § punkt 1 c Hpt.
- 21 Banken yrkade att talan skulle ogillas.
- 22 Den hänskjutande domstolen har angett att den ungerska lagstiftaren år 2014 antog flera lagar om låneavtal uttryckta i utländsk valuta och som syftade till att genomföra ett avgörande som Kúria (Högsta domstolen) hade meddelat, på grundval av artikel 25.3 i grundlagen, för att främja en enhetlig tolkning av civilrättsliga bestämmelser, till följd av domen av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). I nämnda avgörande slog Kúria (Högsta domstolen) bland annat fast att sådana villkor som det som ingår i det låneavtal som avses i det nationella målet är oskäligen, eftersom köpkursen är tillämplig när medlen betalas ut, medan säljkursen är tillämplig vid återbetalningen.
- 23 Enligt den hänskjutande domstolen föreskrivs det i nämnda lagar, som är tillämpliga i det nationella målet, bland annat att villkor, i sådana avtal, enligt vilka banken kan tillämpa sina egna köp- och säljkurser för utländsk valuta ska upphävas och att dessa kurser ska ersättas med den officiella växelkurs som Ungerns centralbank fastställt för den aktuella valutans. Denna lagstiftningsåtgärd har resulterat i att växelkursskillnaden mellan köp och försäljning har undanröjts.
- 24 Den hänskjutande domstolen har angett att på grund av denna *ad hoc*-lagstiftning kan den domstol vid vilken talan väckts inte längre fastställa att ett låneavtal i utländsk valuta är ogiltigt. Lagstiftningen har nämligen undanröjt den situation som gett upphov till en ogiltighetsgrund, varför avtalet är giltigt och konsumenten följaktligen är skyldig att stå för den ekonomiska kostnad som följer av valutarisken. Eftersom det är just denna skyldighet som konsumenten har velat undgå genom att väcka talan mot banken, skulle det strida mot konsumentens intressen om den hänskjutande domstolen ansåg att nämnda avtal var giltigt.

- 25 Det är enligt den hänskjutande domstolen uppenbart att den ungerska lagstiftaren uttryckligen har ändrat låneavtalens innehåll så, att de aktuella domstolarnas avgöranden påverkas på ett sätt som är fördelaktigt för bankerna. Nämnade domstol vill få klarhet i huruvida detta förhållande är förenligt med EU-domstolens tolkning av artikel 6.1 i direktiv 93/13.
- 26 Vad beträffar de avgöranden som Kúria (Högsta domstolen) kan meddela för att främja en enhetlig tolkning av civilrättsliga bestämmelser, däribland avgörande nr 6/2013 PJE av den 16 december 2013, som enligt den hänskjutande domstolen innebär att sådana låneavtal som det som är aktuellt i det nationella målet ska anses giltiga, har sistnämnda domstol angett att det efter dessa avgöranden varken säkerställs att talan kan väckas vid en domstol som har inrättats enligt lag eller att kraven på en rättvis rättegång iakttas. Trots att förfarandet för att meddela dessa avgöranden inte är kontradiktoriskt, är avgörandena bindande för domstolar som prövar tvister i ett kontradiktoriskt förfarande.
- 27 Den hänskjutande domstolen har i detta sammanhang hänvisat till punkterna 69–75 i det yttrande över 2011 års lag nr CLXII om domares rättsliga ställning och ersättning till domare och 2011 års lag nr CLXI om ungerska domstolars organisation och administration vilket Venedigkommissionen antog vid sin 90:e plenarsession i Venedig (Italien) den 16 och den 17 mars 2012. Det framgår däri att de avgöranden som meddelats i Ungern inom ramen för det så kallade förfarandet för enhetliggörande kan ifrågasättas med hänsyn till de grundläggande rättigheterna.
- 28 Mot denna bakgrund beslutade Budai Központi Kerületi Bíróság (Centrala distriktsdomstolen i Buda, Ungern) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:
- 1) Ska punkt 3 [i domslutet] i domen [av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)] förstås på så sätt att den nationella domstolen kan avhjälpa ogiltigheten av ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument även om det strider mot konsumentens ekonomiska intressen att avtalet består?
 - 2) Är det förenligt med den befogenhet som Europeiska unionen har getts för att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå samt unionsrättens grundläggande principer om likhet inför lagen, förbud mot diskriminering, rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång att en medlemsstats parlament genom lag ändrar civilrättsliga avtal av samma slag som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument?
 - 3) Om den föregående frågan besvaras jakande, är det då förenligt med den befogenhet som Europeiska unionen har getts för att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå samt unionsrättens grundläggande principer om likhet inför lagen, förbud mot diskriminering, rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång att en medlemsstats parlament genom lag ändrar olika delar av låneavtal uttryckta i en utländsk valuta, i syfte att skydda konsumenterna, vilket emellertid går emot de legitima intressen som konsumentskyddet avser eftersom låneavtalet fortsätter att vara giltigt efter ändringarna och eftersom konsumenten är skyldig att fortsätta att stå för den kostnad som följer av valutarisken?
 - 4) Är det, med avseende på innehållet i avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument, förenligt med den befogenhet som Europeiska unionen har getts för att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå samt unionsrättens grundläggande principer om rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång att nämnden för enhetliggörande vid en medlemsstats högsta domstolsinstans, i alla civilrättsliga frågor, genom 'avgöranden som meddelas för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser' styr den aktuella domstolens rättspraxis?

5) Om den föregående frågan besvaras jakande, är det då förenligt med den befogenhet som Europeiska unionen har getts för att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå samt unionsrättens grundläggande principer om rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång att nämnden för enhetliggörande vid en medlemsstats högsta domstolsinstans, i alla civilrättsliga frågor, genom 'avgöranden som meddelas för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser' styr den aktuella domstolens rättspraxis, när ledamöterna i nämnden för enhetliggörande inte utnämns på ett sätt som medger insyn, enligt i förväg fastställda regler, när förfarandet vid nämnden inte är offentligt och när det i efterhand inte går att få kännedom om det förfarande som genomförts, nämligen de sakkunnigutlåtanden och den doktrin som har beaktats, eller hur de olika ledamöterna har röstat (överensstämmande eller skiljaktig mening)?"

Förfarandet vid domstolen

- 29 Zsuzsanna Dunai har genom handling som inkom till domstolens kansli den 30 januari 2019 begärt att det, genom särskilt uppsatt beslut, ska beslutas att den muntliga delen av förfarandet ska återupptas.
- 30 Till stöd för sin begäran har Zsuzsanna Dunai gjort gällande att generaladvokaten i sitt förslag till avgörande har angett sig vara osäker på den exakta innebörden av den fjärde och den femte frågan såvitt avser de avgöranden som Kúria (Högsta domstolen) meddelar för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser. Zsuzsanna Dunai anser det härvidlag vara nödvändigt att ge EU-domstolen en beskrivning av de omständigheter som den, enligt hennes uppfattning, måste känna till för att förstå nämnda frågors verkliga sammanhang. Enligt Zsuzsanna Dunai består detta sammanhang bland annat i att det inte föreligger någon skyldighet för de ungerska domstolarna, vare sig i praxis eller enligt en nationell rättsregel, att underlåta att beakta ett avgörande som meddelats för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser, om avgörandet strider mot unionsrätten.
- 31 Det framgår av artikel 83 i domstolens rättegångsregler att domstolen efter att ha hört generaladvokaten får, genom särskilt uppsatt beslut, besluta att den muntliga delen av förfarandet ska återupptas, bland annat om domstolen anser att den inte har tillräcklig kännedom om omständigheterna i målet, eller om en part, efter det att den muntliga delen har förklarats avslutad, har lagt fram en ny omständighet som kan ha ett avgörande inflytande på målets utgång, eller om målet ska avgöras på grundval av ett argument som inte har avhandlats mellan parterna eller de berörda som avses i artikel 23 i stadgan för Europeiska unionens domstol.
- 32 I förevarande mål anser domstolen, efter att ha hört generaladvokaten, att den har kännedom om samtliga omständigheter som krävs för att döma i saken. Domstolen påpekar dessutom att de omständigheter som Zsuzsanna Dunai har anfört inte utgör nya omständigheter i den mening som avses i 83 i domstolens rättegångsregler.
- 33 Mot denna bakgrund saknas det anledning att, genom särskilt uppsatt beslut, besluta att den muntliga delen av förfarandet ska återupptas.

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första, den andra och den tredje frågan

- 34 Den hänskjutande domstolen har ställt den första, den andra och den tredje frågan, som ska undersökas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att den utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den aktuella domstolen inte får bifalla ett yrkande om ogiltigförklaring av ett låneavtal uttryckt i en utländsk valuta, när yrkandet grundas på att ett villkor i avtalet – enligt vilket konsumenten ska stå för kostnaderna för den växelkursskillnad som föreligger mellan köp och försäljning av den utländska valutan – är oskäligt, trots att den

domstolen anser att det skulle strida mot konsumentens intressen om avtalet bestod, eftersom konsumenten då skulle fortsätta att stå valutarisken, bestående i den ekonomiska kostnad som hänförs till en eventuell minskning av kursen för den nationella valutan, som tjänar som utbetalningsvaluta, i förhållande till den utländska valuta i vilken lånet ska återbetalas.

- 35 EU-domstolen preciserar inledningsvis att även om det i den första, den andra och den tredje frågan endast hänvisas till villkoret om växelkurskillnad såsom utgörande oskäligt villkor som, enligt kändan i det nationella målet, motiverar att låneavtalet ogiltigförklaras, framgår det av begäran om förhandsavgörande att det är för att undgå valutarisken som den berörda personen har åberopat att villkoret är oskäligt. Det kan följaktligen inte uteslutas, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 57 i sitt förslag till förhandsavgörande, att frågan om tillämpning av ett villkor om valutarisk fortfarande är relevant, i synnerhet eftersom det kan krävas att den hänskjutande domstolen ex officio prövar huruvida ett sådant villkor är oskäligt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 augusti 2018, Banco Santander och Escobedo Cortés, C-96/16 och C-94/17, EU:C:2018:643, punkt 53 och där angiven rättspraxis). För att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva, ska de tre första frågorna följaktligen även besvaras utifrån en prövning av ett yrkande om ogiltigförklaring av ett låneavtal, såsom det avtal som är aktuellt i det nationella målet, i en situation där yrkandet grundas på att ett villkor om valutarisk är oskäligt.
- 36 Det framgår härvidlag, såvitt avser det villkor om växelkurskillnad som är aktuellt i det nationella målet, av begäran om förhandsavgörande att den lagstiftning som avses i de tre första frågorna inbegriper DH 1-, DH 2- och DH 3-lagarna, såsom de har beskrivits i punkterna 9–14 ovan. Dessa lagar antogs efter ingåendet av de låneavtal som de är tillämpliga på i syfte att genomföra ett avgörande som Kúria (Högsta domstolen) meddelat till följd av EU-domstolens dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). De lagarna innebär att villkor om växelkurskillnad som införts i sådana låneavtal som definieras i nämnda lagar bland annat kvalificeras som oskäliga och ogiltiga, att dessa villkor med retroaktiv verkan ersätts med villkor för tillämpning av den officiella växelkurs som Ungerns centralbank fastställt för den aktuella valutan och att kvarstående lånebelopp omvandlas till ett lån uttryckt i nationell valuta.
- 37 Vad beträffar sistnämnda villkor, som genom nämnda lagar retroaktivt integreras i de aktuella låneavtalen, har domstolen, i punkterna 62–64 i sin dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), slagit fast att sådana avtalsvillkor, som avspeglar bindande författningsföreskrifter, inte kan omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 93/13, eftersom direktivet enligt artikel 1.2 i detsamma inte tillämpas på villkor i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument som bestäms i nationell lagstiftning.
- 38 De tre tolkningsfrågorna avser emellertid inte de avtalsvillkor i sig som i efterhand införts i låneavtalen genom nämnda lagstiftning, utan den verkan som denna lagstiftning får för de skyddsgarantier som följer av artikel 6.1 i direktiv 93/13 i förhållande till det villkor om växelkurskillnad som ursprungligen fanns i de aktuella låneavtalen.
- 39 Det ska härvidlag erinras om att det enligt nämnda artikel 6.1 krävs att medlemsstaterna föreskriver att oskäliga villkor inte är bindande för konsumenterna och att avtalet förblir bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.
- 40 I den mån den ungerska lagstiftaren har avhjälpt problemen med den praxis som bestod i att kreditinstituten ingick låneavtal som innehöll villkor om växelkurskillnad, genom att ändra dessa villkor via lagstiftning och samtidigt säkerställa låneavtalens giltighet, motsvarar ett sådant tillvägagångssätt det mål som unionslagstiftaren eftersträvar inom ramen för direktiv 93/13, i synnerhet artikel 6.1 i direktivet. Detta mål består nämligen i att återställa jämvikten mellan parterna samtidigt

som giltigheten av avtalet som sådant i princip upprätthålls och inte att alla avtal som innehåller oskäligen villkor ska ogiltigförklaras (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 31).

- 41 Domstolen har beträffande denna artikel 6.1 emellertid även slagit fast att den ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som förklarats oskäligt i princip ska anses inte ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten, varför den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om nämnda villkor inte hade förelegat ska återställas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 61).
- 42 Även om artikel 7.1 i direktiv 93/13 inte utgör hinder för att medlemsstaterna genom lagstiftning hindrar fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter, är lagstiftaren i detta sammanhang inte desto mindre skyldig att iakttä de krav som följer av artikel 6.1 i samma direktiv.
- 43 Den omständigheten att vissa avtalsvillkor genom lagstiftning har förklarats oskäligen och ogiltigen och således har ersatts med nya villkor, i syfte att det aktuella avtalet ska bestå, får nämligen inte ha till verkan att det skydd som konsumenterna garanteras, såsom det har erinrats om i punkt 40 ovan, försvagas.
- 44 Det ankommer i förevarande fall på den hänskjutande domstolen, i den mån Zsuzsanna Dunais talan grundas på det villkor om växelkursskillnad som ursprungligen fanns i det låneavtal som ingåtts med banken, att kontrollera huruvida ovannämnda nationella lagstiftning, genom vilken villkor av detta slag har förklarats oskäligen, gjorde det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som Zsuzsanna Dunais skulle ha befunnit sig i om ett sådant oskäligt villkor inte hade förelegat, bland annat genom att ge rätt till återgång av de fördelar som näringsidkaren otillbörligen erhållit, till nackdel för Zsuzsanna Dunais, på grundval av det oskäligen villkoret (se, för ett liknande resonemang, dom av den 31 maj 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 53).
- 45 Av detta följer att artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den aktuella domstolen inte får bifalla ett yrkande om att ett låneavtal ska ogiltigförklaras, när yrkandet grundas på att ett villkor om växelkursskillnad, såsom det villkor som är aktuellt i det nationella målet, är oskäligt, förutsatt att fastställandet av att ett sådant villkor är oskäligt gör det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om det oskäligen villkoret inte hade förelegat.
- 46 Det ska därefter, såvitt avser villkor om växelkursskillnad, konstateras för det första att domstolen tidigare, i punkterna 65–67 i domen av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), har slagit fast att de påpekanden som det har erinrats om i punkt 36 ovan inte innebär att sådana villkor i sin helhet också är undantagna från tillämpningsområdet för direktiv 93/13, eftersom syftet med de ändringar som följer av 3 § punkt 2 DH 1-lagen och 10 § DH 3-lagen inte har varit att reglera hela frågan om valutarisken såvitt avser perioden mellan den dag då det aktuella låneavtalet ingåtts och den dag då lånet omvandlats till ungerska forinter enligt DH 3-lagen.
- 47 Den hänskjutande domstolen förefaller emellertid utgå från antagandet att det, enligt bestämmelserna i DH 1-, DH 2- och DH 3-lagarna, inte är möjligt för den att ogiltigförklara det låneavtal som är aktuellt i det nationella målet om ett villkor om valutarisk visar sig vara oskäligt, och den önskar få klarhet i huruvida en sådan omöjlighet är förenlig med artikel 6.1 i direktiv 93/13.
- 48 Det ska härvidlag för det andra erinras om att det, i fråga om avtalsvillkor om valutarisk, av EU-domstolens praxis framgår att sådana villkor omfattas av artikel 4.2 i direktiv 93/13, eftersom de beskriver avtalets huvudföremål, och endast undgår skälighetsbedömningen om den behöriga

nationella domstolen efter en prövning i varje enskilt fall anser att näringsidkaren har formulerat dem på ett klart och begripligt sätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 68 och där angiven rättspraxis).

- 49 Om den hänskjutande domstolen anser att det villkor om valutarisk som är aktuellt i det nationella målet inte har formulerats på ett klart och begripligt sätt, i den mening som avses i nämnda artikel 4.2, ankommer det för det tredje på nämnda domstol att pröva huruvida det villkoret är oskäligt och särskilt om det, trots kravet på god tro, medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 januari 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 64).
- 50 Såvitt avser följderna av att ett sådant villkor eventuellt är oskäligt, krävs det för det fjärde enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13, såsom det har erinrats om i punkt 39 ovan, att medlemsstaterna ska föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet ska förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.
- 51 Vad för det femte avser frågan huruvida ett sådant låneavtal som det som är aktuellt i det nationella målet måste ogiltigförklaras i sin helhet om det har konstaterats att ett av dess villkor är oskäligt, ska det påpekas, såsom det redan har erinrats om i punkt 40 ovan, att syftet med artikel 6.1 i direktiv 93/13 är att återställa jämvikten mellan parterna och inte att alla avtal som innehåller oskäliga villkor ska ogiltigförklaras. Vidare ska avtalet i princip bestå, utan att det görs andra ändringar än vad som följer av att de oskäliga villkoren upphävs, i den mån det är juridiskt möjligt att avtalet består på detta sätt enligt reglerna i nationell rätt (dom av den 26 januari 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 71 och där angiven rättspraxis), vilket ska fastställas enligt en objektiv bedömning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 32).
- 52 I förevarande fall beskriver villkoret om valutarisk avtalets huvudföremål, såsom har påpekats i punkt 48 ovan. I ett sådant fall förefaller det således inte vara juridiskt möjligt att avtalet består, vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att bedöma.
- 53 Det tycks härvidlag följa av de handlingar som den hänskjutande domstolen har gett in att en av bestämmelserna i de nationella lagar som är aktuella i det nationella målet, nämligen 37 § punkt 1 i DH 2-lagen, innebär att om konsumenten gör gällande att ett annat villkor än det som avser växelkursskillnad eller det som tillåter en ensidig höjning av räntor, kostnader och avgifter är oskäligt, måste den även yrka att den aktuella domstolen ska förklara att avtalet ska vara giltigt fram till den tidpunkt då den meddelar sitt avgörande. Bestämmelsen hindrar således, i strid med artikel 6.1 i direktiv 93/13, att konsumenten inte blir bunden av det oskäliga villkoret, i förkommande fall genom att det aktuella avtalet ogiltigförklaras i sin helhet om det inte kan bestå utan nämnda villkor.
- 54 Det ska för övrigt tilläggas att även om domstolen i sin dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punkterna 83 och 84), har angett att den nationella domstolen kan ersätta ett oskäligt villkor med en utfyllnadsregel i nationell rätt, framgår det av domstolens praxis att denna möjlighet är begränsad till de fall då en ogiltigförklaring av avtalet i sin helhet skulle utsätta konsumenten för mycket negativa konsekvenser, vilket skulle drabba konsumenten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 augusti 2018, Banco Santander och Escobedo Cortés, C-96/16 och C-94/17, EU:C:2018:643, punkt 74, och dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 61).
- 55 Det framgår av den hänskjutande domstolens konstateranden att det i det nationella målet skulle strida mot Zsuzsanna Dunais intressen om avtalet bestod. Den möjlighet som avses i föregående punkt förefaller därför inte vara aktuell i förevarande fall.

- 56 Av det anförda följer att de tre första frågorna ska besvaras enligt följande. Artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt
- att den inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den aktuella domstolen inte får bifalla ett yrkande om att ett låneavtal ska ogiltigförklaras, när yrkandet grundas på att ett villkor om växelkurskillnad, såsom det villkor som är aktuellt i det nationella målet, är oskäligt, förutsatt att fastställandet av att ett sådant villkor är oskäligt gör det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om det oskäliga villkoret inte hade förelegat, och
 - att den utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den aktuella domstolen, under sådana omständigheter som i det nationella målet, inte får bifalla ett yrkande om att ett låneavtal ska ogiltigförklaras, när yrkandet grundas på att ett villkor om valutarisk är oskäligt, om det konstateras att detta villkor är oskäligt och att avtalet inte kan bestå utan villkoret.

Den fjärde och den femte frågan

- 57 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde och den femte frågan, som ska undersökas tillsammans, för att få klarhet i huruvida unionsrätten, särskilt principerna om rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång, mot bakgrund av unionens mål att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå, utgör hinder för att lägre nationella domstolsinstanser i sin dömande verksamhet blir formellt bundna av abstrakta och generella avgöranden som en högsta domstol, såsom Kúria (Högsta domstolen), meddelar för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser.
- 58 Domstolen noterar inledningsvis att det är sant att den hänskjutande domstolen, för att tydliggöra sin osäkerhet om huruvida det förfarande för enhetliggörande som är aktuellt i det nationella målet är förenligt med unionsrätten, i motiveringen till dess fjärde och femte fråga inte endast har hänvisat till de befogenheter som unionen har för att säkerställa en hög skyddsnivå och till de grundläggande principer som rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång utgör, utan även till vissa konkreta bestämmelser i unionsrätten, såsom artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan). Det är inte desto mindre så, att dessa frågor mycket generellt avser organisationen av det ungerska systemet och de medel som det föreskriver för att säkerställa enhetligheten i nationell rättspraxis.
- 59 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 103 och 106 i sitt förslag till avgörande kan det konstateras dels att denna aspekt har mycket lite att göra med det nationella målet, som avser en konsuments yrkande om att frigöra sig från det låneavtal som hon ingått, av den anledningen att ett av dess villkor är oskäligt, dels att det av de handlingar som den hänskjutande domstolen har gett in verkar följa att det numera är DH 1-, DH 2- och DH 3-lagarna som är bindande för de ungerska domstolarna i fråga om konsumenternas skydd mot oskäliga villkor, såsom de som är aktuella i det nationella målet, och inte längre Kúrias (Högsta domstolen) avgöranden på detta område, eftersom nämnda lagar har antagits för att genomföra dessa avgöranden.
- 60 Det ska med beaktande av dessa omständigheter anses att den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde och den femte frågan för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13, mot bakgrund av artikel 47 i stadgan, utgör hinder för att en medlemsstats högsta domstol, för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser, meddelar bindande avgöranden om på vilket sätt detta direktiv ska genomföras.
- 61 Det kan härvidlag krävas att dessa frågor besvaras jakande dels om nämnda avgöranden inte skulle göra det möjligt för den behöriga domstolen att säkerställa att bestämmelserna i direktiv 93/13 ges full verkan genom att, med stöd av sin egen behörighet, om det behövs, underlåta att tillämpa varje motstridande bestämmelse i nationell lagstiftning, även senare sådan, inklusive varje motstridande

domstolspraxis, utan att den behöver begära eller avvakta ett föregående upphävande av denna bestämmelse eller denna domstolspraxis genom lagstiftning eller något annat konstitutionellt förfarande, dels om möjligheten att begära förhandsavgörande från EU-domstolen skulle hindras (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 april 2016, PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, punkterna 34, 40 och 41 samt där angiven rättspraxis).

- 62 Det framgår inte av handlingarna i målet att den hänskjutande domstolen inte skulle kunna underlåta att tillämpa sådana avgöranden om den ansåg det vara nödvändigt för att säkerställa att direktiv 93/13 ges full verkan eller, såsom förevarande mål är bekräftelse på, att den i detta avseende inte skulle kunna begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Det har av dessa handlingar inte heller framkommit någon uppgift som visar att den hänskjutande domstolen i detta fall inte skulle kunna tillhandahålla käranden i det nationella målet ett effektivt rättsmedel för att skydda de rättigheter som hon kan ha enligt direktivet.
- 63 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 113 i sitt förslag till avgörande har domstolen dessutom, i punkt 68 i domen av den 7 augusti 2018, Banco Santander och Escobedo Cortés (C-96/16 och C-94/17, EU:C:2018:643), slagit fast att det inte kan uteslutas att de högsta domstolarna i en medlemsstat, inom ramen för sin uppgift att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser och i rättssäkerhetssyfte, i enlighet med direktiv 93/13, kan utarbeta vissa kriterier som de lägre domstolarna ska beakta när de prövar huruvida avtalsvillkor är oskäliga.
- 64 Av det anförda följer att den fjärde och den femte frågan ska besvaras enligt följande. Direktiv 93/13 utgör, mot bakgrund av artikel 47 i stadgan, inte hinder för att en medlemsstats högsta domstol, för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser, meddelar bindande avgöranden om på vilket sätt detta direktiv ska genomföras, förutsatt att dessa avgöranden inte hindrar den behöriga domstolen från att säkerställa att bestämmelserna i nämnda direktiv ges full verkan eller från att tillhandahålla konsumenten ett effektivt rättsmedel för att skydda de rättigheter som han eller hon kan ha enligt direktivet, eller från att i detta avseende begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen, vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

Rättegångskostnader

- 65 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

- 1) **Artikel 6.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas på så sätt**
 - **att den inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den aktuella domstolen inte får bifalla ett yrkande om att ett låneavtal ska ogiltigförklaras, när yrkandet grundas på att ett villkor om växelkursskillnad, såsom det villkor som är aktuellt i det nationella målet, är oskäligt, förutsatt att fastställandet av att ett sådant villkor är oskäligt gör det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om det oskäliga villkoret inte hade förelegat, och**

- att den utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den aktuella domstolen, under sådana omständigheter som i det nationella målet, inte får bifalla ett yrkande om att ett låneavtal ska ogiltigförklaras, när yrkandet grundas på att ett villkor om valutarisk är oskäligt, om det konstateras att detta villkor är oskäligt och att avtalet inte kan bestå utan villkoret.
- 2) Direktiv 93/13 utgör, mot bakgrund av artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, inte hinder för att en medlemsstats högsta domstol, för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser, meddelar bindande avgöranden om på vilket sätt detta direktiv ska genomföras, förutsatt att dessa avgöranden inte hindrar den behöriga domstolen från att säkerställa att bestämmelserna i nämnda direktiv ges full verkan eller från att tillhandahålla konsumenten ett effektivt rättsmedel för att skydda de rättigheter som han eller hon kan ha enligt direktivet, eller från att i detta avseende begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen, vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

Underskrifter